

УДК 634.723.1

Л. С. ПРИЙМАЧУК, кандидат сільськогосподарських наук

Є. А. ТОДОСЮК, молодший науковий співробітник

Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН

вул. Грушевського, 5, с. Оброшино Пустомитівського р-ну

Львівської обл., 81115, lvdoslidna@i.ua

ГОСПОДАРСЬКО-БІОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЕЛІТНИХ ФОРМ СМОРОДИНИ ЧОРНОЇ В ЗАХІДНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Здійснено господарсько-біологічну оцінку елітних форм смородиною чорної в конкурсному та Державному сортовипробуваннях за результатами досліджень, проведених протягом 5 років в умовах Західного Лісостепу України. Наведено характеристику виділених елітних форм смородиною чорної. Передано у «Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні» дві елітні форми: 10-1100-40 і 3-1091-7, яким присвоєно назви Сержик та Галицький буришин.

Ключові слова: смородина чорна, елітна форма, селекція, сортовипробування, схрещування.

За останні десятиріччя насадження під смородиною чорною значно зросли і становлять більше 9 тис. га, близько 30 % площі від усіх ягідних культур [1, 2]. Це пояснюється не лише простішою технологією вирощування чорної смородиною та тривалішим її високопродуктивним циклом, а й тим, що її ягоди є неперевершеною скарбницею вітамінів (С, В₁, В₂, В₉, РР, Е, А), органічних кислот, пектинів, дубильних речовин, органічних форм фосфору, заліза, калію, кальцію, магнію, азоту тощо [5].

Незважаючи на те, що смородина - культура помірного клімату, її вирощують у різних садівничих регіонах України, але великі промислові насадження зосереджені на Поліссі, в Західному Лісостепу, а також Центральному Лісостепу.

Селекція в ягідництві є найбільш економічно доцільним засобом підвищення врожайності, поліпшення якості і товарності ягід [2]. Конкуренція на ринку змушує до пошуку більш цінних сортів, тому роль сорту особливо зростає в інтенсивних технологіях, за яких його конкурентоспроможність визначається високими кількісними і якісними показниками врожайності, придатністю до складових

технології вирощування, стійкістю до найпоширеніших хвороб та шкідників.

Для чорної смородини лімітуючими факторами для вирощування високих стабільних урожаїв за сучасними технологіями є недостатня стійкість до найбільш шкодочинних хвороб і шкідників і невисока технологічність куща і ягід для повної механізації їх вирощування та збирання у більшості районованих сортів [2].

Внутрішньовидове схрещування не принесло великого розмаїття генетичних перетворень. Залучення інших видів смородини чорної дало змогу виділити нове розмаїття потомства із високими господарсько цінними ознаками. Поєднання в геномі чорної смородини 3–4 або 5–7 олігогенів стійкості до грибних хвороб тривалий час підтримується неуразуваністю або високим ступенем толерантності до збудників найбільш шкодочинних хвороб, а також підвищується елемент формування високої продуктивності [2, 4]. У нащадків європейського та сибірського підвидів і смородини дикуші відзначено велику щільність бруньок з генеративними органами на 1 м приросту (63–92 %). Потенціал продуктивності сучасних сортів сягає 10–15 т/га.

Переважає більшість зареєстрованих в Україні сортів смородини чорної є трикомпонентними.

Вивчення елітних сіянців смородини проводили за методикою первинного сортовивчення [4] та Державного сортовипробування [3] в насадженнях, висаджених у 2005 р.

Технологія вирощування: відстань між рядками 3,0 м, між рослинами в ряду – 0,6 м, тобто з розрахунку 5,555 тис. саджанців на 1 га. Кількість облікових рослин на ділянці – 5 шт., повторень – 4. Місце проведення досліджень – дослідне поле лабораторії садівництва Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН.

У результаті проведених досліджень виділено чотири елітні гібридні форми смородини: 3-1091-7 (Галицький бурштин), 10-1100-40 (Сержик), 10-1100-38, 52-1002СБ-33. Даємо опис виділених елітних форм.

10-1100-40 (Сержик) – елітна форма середнього строку досягання, одержана від схрещування сортів Білоруська солодка та Загадка. Кущ пряморослий, компактний, однорічні здерев'янілі пагони середньої товщини, сіруваті.

Ягоди середньою масою 1,8 г, великі – 2,6 г, округлі, блискучі, відрив легкий, сухий. Достигають майже одночасно. Шкірочка середньої товщини, містить: вітаміну С – 185,8 мг на 100 г сирової маси,

сухих розчинних речовин – 12,5 %, органічних кислот – 2,3 %, цукрів – 8,5 %. Смак ягід - 7,5 бала.

Стійкість до хвороб середня, зимостійкий і посухостійкий.

Порівняно з контролем Сюїта Київська перевищує його за крупноплідністю і смаковими якостями. У Сюїти Київської маса ягоди - 1,6 г, дегустаційна оцінка - 7,2 бала.

10-1100-38. Елітна форма раннього строку досягання, одержана від схрещування сортів Українка та Надія. Виділяється високою врожайністю. Кущ середньорослий, напіврозкидистий. Однорічні здерев'янілі пагони середньої товщини, світло-сірі. Листки великі світло-зелені.

Ягоди великі (1,9–2,1 г) круглі, чорні, блискучі. Шкірочка тоненька, але міцна, містить: вітаміну С – 182,2 мг на 100 г сирової маси, сухих розчинних речовин – 13,6 %, органічних кислот – 2,1 %, цукрів – 10,1 %. М'якуш світло-зелений, смак ягід – 8,2 бала. Грона середньої довжини, ягоди у гроні одномірні, досягання одночасне, відрив сухий.

Стійкість до хвороб середня, зимостійкий, посухостійкий.

Порівняно з контролем Санюта перевищує його за крупноплідністю, смаковими якостями, стійкістю до септоріозу. У контролю Санюта маса ягоди - 1,4 г, дегустаційна оцінка - 7,2 бала.

52-1002СБ-33. Елітна форма пізнього строку досягання, одержана від схрещування сортів Титанія та Білоруська солодка. Виділяється високою врожайністю, придатний до механізованого збирання. Кущ сильнорослий, пряморослий, компактний. Однорічні пагони прямі і товсті. Листки середньої величини, темно-зелені матові.

Ягоди великі (1,8–2,1 г) чорні, круглі, шкірочка товста і міцна. Грона середньої довжини, ягоди у гроні одномірні, досягання одночасне, відрив сухий, смак ягід кисло-солодкий (7,4 бала). Вміст вітаміну С – 193,95 мг на 100 г сирової маси, сухих розчинних речовин – 13,6 %, органічних кислот – 2,3 %, цукрів – 8,3 %.

Стійкість до хвороб середня. Зимостійкий, посухостійкий.

Порівняно з контролем Титанія перевищує його за крупноплідністю, вмістом вітаміну С, стійкістю до хвороб. У Титанії середня маса ягоди - 1,1 г, вміст вітаміну С - 164,3 мг на 100 г сирової маси.

3-1091-7 (*Галицький буритин*). Елітна форма середньораннього строку досягання, одержана від схрещування сортів 5-284-35 (Лісковиця х Делікатес) х Бен Альдер.

Кущ середньорослий, слабозлогий. Однорічні здерев'янілі пагони середньої товщини, світло-сірі з легким нальотом на кінці пагона.

Ягоди середньої величини (1,5–1,8 г), під час досягання світло-жовті, шкірочка тонка, але міцна, відрив від плодоніжки сухий. Грона середньої довжини, ягоди у гроні однорічні. Досягання одночасне. Високі смакові якості – 8,7 бала. Вміст вітаміну С – 325,8 мг на 100 г сирової маси, сухих розчинних речовин – 14,6 %, органічних кислот – 2,3 %, цукрів – 10,8 %.

Стійкість до хвороб середня. Зимостійкий, посухостійкий.

Порівняно з контролем Сюїта Київська перевищує його за вмістом вітаміну С, смаковими якостями, виділяється за кольором ягід. У Сюїти Київської вміст вітаміну С - 172,3 мг на 100 г сирової маси, дегустаційна оцінка - 7,2 бала.

Висновки. В результаті обліків і спостережень, проведених протягом 5 років, виділено чотири елітні форми, які характеризуються високими показниками продуктивності, якості і відповідають сучасним вимогам садівництва. Дві елітні форми 3-1091-7 (Галицький бурштин) і 10-1100-40 (Сержик) передано до «Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» в 2015 р.

Список використаної літератури

1. Марковський В. С. Смородина і порічка / В. С. Марковський. - К. : Дім, сад, город, 2005. – 66 с.
2. Марковський В. С. Ягідні культури в Україні : навч. посіб. / В. С. Марковський, М. І. Бахмат ; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2008. - С. 73–113.
3. Методика державного сортовипробування сільськогосподарських культур на придатність до поширення в Україні / Мінагрополітики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин. – К. : Алефа, 2005. - № 2, ч. 2. – С. 88–92.
4. Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных и орехоплодных культур / под общ. ред. Е. И. Седова. – Орел : Изд-во ВНИИСПК, 1999. – 608 с.

Отримано 09.09.2015

Рецензент – завідувач лабораторії рослинництва ІСГКР НААН, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник А. М. Шувар.